

Καθαρές καταστάσεις και ανάγωγες αναπαραστάσεις

Μια αναπαράσταση (π, H) μιας C^* άλγεβρας $\mathcal{A}$ λέγεται **(τοπολογικά) ανάγωγη (topologically irreducible)** αν οι μόνοι κλειστοί αναλλοίωτοι υπόχωροι της $\pi(\mathcal{A})$ είναι οι τετριμμένοι: $\{0\}$ και H .

Θα αποδείξουμε τον ακόλουθο χαρακτηρισμό για τις ανάγωγες αναπαραστάσεις GNS:

Θεώρημα 1. Έστω $\mathcal{A}$ μια C^* άλγεβρα με μονάδα και $\phi \in \mathcal{S}(\mathcal{A})$.

H αναπαράσταση GNS π_ϕ είναι ανάγωγη αν και μόνον αν η ϕ είναι **καθαρή κατάσταση**, δηλαδή ακραίο σημείο του κυρτού συνόλου $\mathcal{S}(\mathcal{A})$ των καταστάσεων της $\mathcal{A}$.

Το Θεώρημα αυτό είναι συνέπεια του κλασικού χαρακτηρισμού των ανάγωγων αναπαραστάσεων:

Πρόταση 1 (Λήμμα Schur). Μια αναπαράσταση (π, H) μιας C^* άλγεβρας $\mathcal{A}$ είναι ανάγωγη αν και μόνον αν οι μόνοι τελεστές που μετατίθενται με την $\pi(\mathcal{A})$ είναι οι τετριμμένοι: τα πολλαπλάσια του ταυτοτικού τελεστή.

Θα χρειασθεί ένα Λήμμα:

Λήμμα 1. Αν $\mathcal{B} \subseteq \mathcal{B}(H)$ είναι αυτοσυζυγής αλγεβρα τελεστών και $P \in \mathcal{B}(H)$ προβολή, ο υπόχωρος $K := P(H)$ είναι $\mathcal{B}$ -αναλλοίωτος αν και μόνον αν η P μετατίθεται με κάθε στοιχείο της $\mathcal{B}$.

Απόδειξη. Ο υπόχωρος $K = P(H)$ είναι $\mathcal{B}$ -αναλλοίωτος αν και μόνον αν $BP(\xi) \in K$ για κάθε $B \in \mathcal{B}$ και $\xi \in H$, ισοδύναμα αν και μόνον αν $P(BP(\xi)) = BP(\xi)$ για κάθε $B \in \mathcal{B}$ και $\xi \in H$. Δηλαδή ο K είναι $\mathcal{B}$ -αναλλοίωτος αν και μόνον αν $PBP = BP$ για κάθε $B \in \mathcal{B}$.

Αν ο K είναι $\mathcal{B}$ -αναλλοίωτος, η σχέση $PBP = BP$ δίνει (εφαρμόζοντάς την για το $B^* \in \mathcal{B}$) $PB^*P = B^*P$ για κάθε $B \in \mathcal{B}$, άρα $PBP = PB$, οπότε προκύπτει ότι $PB = PBP = BP$ για κάθε $B \in \mathcal{B}$.

Αν αντίστροφα ισχύει ότι $PB = BP$ για κάθε $B \in \mathcal{B}$, τότε $PB = P^2B = PBP$, οπότε ο $K := P(H)$ είναι $\mathcal{B}$ -αναλλοίωτος. $\square$

Απόδειξη της Πρότασης 1. Αν η π δεν είναι ανάγωγη, και $K \subseteq H$ ένας μη τετριμμένος κλειστός π -αναλλοίωτος υπόχωρος, τότε η προβολή P στον K μετατίθεται, όπως είδαμε, με την $\pi(\mathcal{A})$, και δεν είναι πολλαπλάσιο του ταυτοτικού (αφού $\{0\} \neq K \neq H$).

Αν αντίστροφα υπάρχει τελεστής $B \in \mathcal{B}(H) \setminus \{\lambda I : \lambda \in \mathbb{C}\}$ που μετατίθεται με την $\pi(\mathcal{A})$, τότε υπάρχει αυτοσυζυγής τελεστής $C \in \mathcal{B}(H)$ που μετατίθεται με την $\pi(\mathcal{A})$ και δεν είναι πολλαπλάσιο του ταυτοτικού (γιατί οι $B + B^*$ και $(B - B^*)/i$ μετατίθεται με την $\pi(\mathcal{A})$ και δεν μπορεί να είναι και οι δυο πολλαπλάσια του ταυτοτικού). Συνεπώς το φάσμα του C δεν είναι μονοσύνολο. Αν $\Omega \subset \sigma(C)$ είναι ένα γνήσιο μη κενό κλειστό υποσύνολο, τότε η χ_Ω είναι μια συνάρτηση Borel στο $\sigma(C)$ που δεν είναι ούτε 0 ούτε 1. Από τον Συναρτησιακό Λογισμό για συναρτήσεις Borel ¹ ξέρουμε ότι ορίζεται ο τελεστής $P = \chi_\Omega(C) \in \mathcal{B}(H)$ και ότι είναι προβολή (γιατί $\chi_\Omega = \chi_\Omega^2 = \bar{\chi}_\Omega$) και δεν είναι πολλαπλάσιο του ταυτοτικού, επομένως ο $K = P(H)$ είναι μη τετριμμένος κλειστός υπόχωρος του H .

Ισχυρισμός Ο τελεστής $\chi_\Omega(C)$ μετατίθεται με την $\pi(\mathcal{A})$.

Πράγματι, αφού το Ω είναι κλειστό υποσύνολο του $\sigma(C)$, υπάρχει (Λήμμα Urysohn) ακολουθία (g_n) από συνεχείς συναρτήσεις $g_n : \sigma(C) \rightarrow [0, 1]$ που συγκλίνουν κατά σημείο στην χ_Ω . Αφού κάθε $g_n(C)$ είναι νορμ-όριο πολυωνύμων του C , έπεται ότι κάθε $g_n(C)$ μετατίθεται με την $\pi(\mathcal{A})$. Από το Πόρισμα 6 στο `borelfuncalc.pdf` έπεται ότι και ο τελεστής $\chi_\Omega(C)$ μετατίθεται με την $\pi(\mathcal{A})$.

Δηλαδή η προβολή P μετατίθεται με την $\pi(\mathcal{A})$, πράγμα που σημαίνει ότι ο $K = P(H)$ είναι $\pi(\mathcal{A})$ -αναλλοίωτος, όπως θέλαμε. $\square$

Για την απόδειξη του Θεωρήματος, θα χρειασθεί ακόμα ένα Λήμμα.

Λήμμα 2. Μια κατάσταση ϕ της $\mathcal{A}$ είναι καθαρή κατάσταση αν και μόνον αν κάθε θετική γραμμική μορφή $\psi : \mathcal{A} \rightarrow \mathbb{C}$ με $\psi \leq \phi$ είναι της μορφής $\psi = \lambda\phi$ (όπου $\lambda \in [0, 1]$).

¹ Δείτε στο `borelfuncalc.pdf`

Απόδειξη. Έστω $\psi : \mathcal{A} \rightarrow \mathbb{C}$ θετική γραμμική μορφή με $\psi \leq \phi$. Υποθέτω ότι η ϕ είναι καθαρή κατάσταση και θα δείξω ότι η ψ είναι πολλαπλάσιο της ϕ . Αρκεί λοιπόν να εξετάσω την περίπτωση $\psi \neq 0$ και $\psi \neq \phi$. Γράφω $\lambda = \psi(\mathbf{1})$, οπότε $\lambda \in [0, 1]$. Αφού η ψ είναι θετική γραμμική μορφή, έχουμε $\lambda = \psi(\mathbf{1}) = \|\psi\| > 0$. Άρα αν θέσω $\phi_1 := \frac{1}{\lambda}\psi$ τότε η ϕ_1 είναι κατάσταση της $\mathcal{A}$. Επίσης από την $\psi \leq \phi$ προκύπτει ότι $1 - \lambda = \phi(\mathbf{1}) - \psi(\mathbf{1}) = \|\phi - \psi\| > 0$, άρα η $\phi_2 := \frac{1}{1-\lambda}(\phi - \psi)$ είναι επίσης κατάσταση της $\mathcal{A}$.

Η ϕ είναι κυρτός συνδυασμός των ϕ_1 και ϕ_2 :

$$\phi = \lambda \frac{1}{\lambda} \psi + (1 - \lambda) \frac{1}{1 - \lambda} (\phi - \psi).$$

Επομένως, αν η ϕ είναι καθαρή κατάσταση τότε θα ισχύει $\phi_1 = \phi_2 = \phi$ δηλαδή $\psi = \lambda\phi$.

Αντίστροφα, αν η ϕ είναι γνήσιος κυρτός συνδυασμός δύο διαφορετικών καταστάσεων ϕ_1 και ϕ_2 της $\mathcal{A}$, αν δηλαδή υπάρχει $\lambda \in (0, 1)$ ώστε $\phi = \lambda\phi_1 + (1 - \lambda)\phi_2$, τότε η $\psi := \lambda\phi_1$ είναι θετική γραμμική μορφή με $\psi \leq \phi$ και δεν είναι πολλαπλάσιο της ϕ , γιατί αν $\psi = \mu\phi$ τότε $\lambda\phi_1 = \mu\phi$ οπότε $\lambda = \lambda\phi_1(\mathbf{1}) = \mu\phi(\mathbf{1}) = \mu$ άρα $\phi_1 = \phi$ και $(1 - \lambda)\phi_2 = \phi - \lambda\phi_1 = (1 - \lambda)\phi_1$ άρα $\phi_1 = \phi_2$, άτοπο. $\square$

Απόδειξη του Θεωρήματος. Υποθέτουμε ότι η ϕ είναι καθαρή κατάσταση. Θεωρούμε ένα $B \in \mathcal{B}(H_\phi)$ με $0 \leq B \leq I$ που μετατίθεται με την $\pi_\phi(\mathcal{A})$. Ορίζουμε

$$\psi : \mathcal{A} \rightarrow \mathbb{C} : a \rightarrow \langle \pi_\phi(a) B \xi_\phi, \xi_\phi \rangle.$$

Τότε η ψ είναι θετική γραμμική μορφή στην $\mathcal{A}$, γιατί για κάθε $a \in \mathcal{A}$

$$\psi(a^*a) = \langle \pi_\phi(a)^* \pi_\phi(a) B \xi_\phi, \xi_\phi \rangle = \langle \pi_\phi(a) B \xi_\phi, \pi_\phi(a) \xi_\phi \rangle = \langle B \pi_\phi(a) \xi_\phi, \pi_\phi(a) \xi_\phi \rangle \geq 0$$

αφού $B \geq 0$. Ομοίως $(\phi - \psi)(a^*a) \geq 0$ για κάθε $a \in \mathcal{A}$ αφού $I \geq B$. Δηλαδή $0 \leq \psi \leq \phi$. Αλλά έχουμε υποθέσει ότι το ϕ είναι ακραίο. Επομένως (από το Λήμμα) υπάρχει $\lambda \in [0, 1]$ ώστε $\psi = \lambda\phi$, δηλαδή

$$\langle \pi_\phi(a) B \xi_\phi, \xi_\phi \rangle = \langle \lambda \pi_\phi(a) \xi_\phi, \xi_\phi \rangle$$

για κάθε $a \in \mathcal{A}$. Έπεται ότι για κάθε $a, b \in \mathcal{A}$ έχουμε

$$\begin{aligned} \langle B \pi_\phi(a) \xi_\phi, \pi_\phi(b) \xi_\phi \rangle &= \langle \pi_\phi(b)^* B \pi_\phi(a) \xi_\phi, \xi_\phi \rangle = \langle B \pi_\phi(b^*a) \xi_\phi, \xi_\phi \rangle = \langle \lambda \pi_\phi(b^*a) \xi_\phi, \xi_\phi \rangle \\ &= \langle \lambda \pi_\phi(a) \xi_\phi, \pi_\phi(b) \xi_\phi \rangle. \end{aligned}$$

Όμως ο υπόχωρος $H_0 := \{\pi(a)\xi_\phi : a \in \mathcal{A}\}$ είναι πυκνός στον H_ϕ , και συνεπώς από την προηγούμενη ισότητα έπεται (λόγω συνέχειας) ότι

$$\langle B\xi, \eta \rangle = \langle \lambda\xi, \eta \rangle$$

για κάθε $\xi, \eta \in H$, δηλαδή $B = \lambda I$.

Έστω τώρα ένας τελεστής C που μετατίθεται με την $\pi_\phi(\mathcal{A})$. Θεωρώντας εν ανάγκη τον $C + C^*$ αντί του C μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο C είναι αυτοσυζυγής. Τότε το θετικό μέρος C_+ του C μετατίθεται με την $\pi_\phi(\mathcal{A})$, γιατί είναι συνάρτηση του C (συναρτησιακός λογισμός). Τότε όμως ο $B := C_+ / \|C_+\|$ μετατίθεται με την $\pi_\phi(\mathcal{A})$ οπότε, από την προηγούμενη παράγραφο είναι πολλαπλάσιο του ταυτοτικού. Το ίδιο ισχύει για τον C_- , άρα και ο $C = C_+ - C_-$ είναι πολλαπλάσιο του ταυτοτικού.

Υποθέτουμε αντίστροφα ότι η π_ϕ είναι ανάγωγη αναπαράσταση. Έστω ψ μια θετική γραμμική μορφή στην $\mathcal{A}$ με $\psi \leq \phi$. Υπάρχει τότε (δες την Πρόταση 2) μοναδικός τελεστής B με $0 \leq B \leq I$ που μετατίθεται με την $\pi_\phi(\mathcal{A})$ ώστε $\psi(a) = \langle \pi_\phi(a) B \xi_\phi, \xi_\phi \rangle$. Όμως από την Πρόταση 1, ο B είναι πολλαπλάσιο του ταυτοτικού, $B = \lambda I$ όπου $\lambda \in [0, 1]$ αφού $0 \leq B \leq I$. Έπεται λοιπόν ότι $\psi = \lambda\phi$, πράγμα που δείχνει ότι η ϕ είναι καθαρή κατάσταση. $\square$

Πρόταση 2. Αν ψ είναι μια θετική γραμμική μορφή στην $\mathcal{A}$ με $\psi \leq \phi$, τότε υπάρχει μοναδικός τελεστής B με $0 \leq B \leq I$ που μετατίθεται με την $\pi_\phi(\mathcal{A})$ ώστε $\psi(a) = \langle \pi_\phi(a) B \xi_\phi, \xi_\phi \rangle$ για κάθε $a \in \mathcal{A}$.

Απόδειξη. Στον πυκνό υπόχωρο $H_0 := \{\pi(a)\xi_\phi : a \in \mathcal{A}\}$ του H_ϕ (γράφουμε για συντομία π αντί για π_ϕ) ορίζουμε

$$\langle \pi(a)\xi_\phi, \pi(b)\xi_\phi \rangle_\psi := \psi(b^*a), \quad a, b \in \mathcal{A}.$$

Ισχυρισμός Η $\langle \cdot, \cdot \rangle_\psi$ είναι καλά ορισμένη, δηλαδή αν $\pi(a)\xi_\phi = \pi(a')\xi_\phi$ και $\pi(b)\xi_\phi = \pi(b')\xi_\phi$ τότε $\langle \pi(a)\xi_\phi, \pi(b)\xi_\phi \rangle_\psi = \langle \pi(a')\xi_\phi, \pi(b')\xi_\phi \rangle_\psi$.

Πράγματι: γράφοντας $c = a - a'$, έχουμε $\pi(c)\xi_\phi = 0$ άρα $\phi(c^*c) = \|\pi(c)\xi_\phi\|^2 = 0$ και συνεπώς $\psi(c^*c) = 0$ (αφού $0 \leq \psi \leq \phi$). Αφού η ψ είναι θετική γραμμική μορφή, από την ανισότητα Cauchy-Schwarz έπεται ότι $\psi(b^*c) = 0$ για κάθε $b \in \mathcal{A}$, δηλαδή $\langle \pi(c)\xi_\phi, \pi(b)\xi_\phi \rangle_\psi = 0$, άρα $\langle \pi(a)\xi_\phi, \pi(b)\xi_\phi \rangle_\psi = \langle \pi(a')\xi_\phi, \pi(b)\xi_\phi \rangle_\psi$ για κάθε $b \in \mathcal{A}$. Ομοίως, $\langle \pi(a')\xi_\phi, \pi(b)\xi_\phi \rangle_\psi = \langle \pi(a')\xi_\phi, \pi(b')\xi_\phi \rangle_\psi$.

Προφανώς η $\langle \cdot, \cdot \rangle_\psi$ είναι sesquilinear και επιπλέον

$$|\langle \pi(a)\xi_\phi, \pi(b)\xi_\phi \rangle_\psi|^2 = |\psi(b^*a)|^2 \leq \psi(b^*b)\psi(a^*a) \leq \phi(b^*b)\phi(a^*a) = \|\pi(b)\xi_\phi\|^2 \|\pi(a)\xi_\phi\|^2$$

δηλαδή η $\langle \cdot, \cdot \rangle_\psi$ είναι φραγμένη (από 1) στον $H_0 \times H_0$. Συνεπώς επεκτείνεται σε μια sesquilinear μορφή $\langle \cdot, \cdot \rangle_u$ στον $H_\phi \times H_\phi$ που είναι φραγμένη από 1. Αφού ο H_ϕ είναι χώρος Hilbert, στην $\langle \cdot, \cdot \rangle_u$ αντιστοιχεί ένας φραγμένος (από 1) τελεστής $B \in \mathcal{B}(H_\phi)$ ώστε $\langle x, y \rangle_u = \langle Bx, y \rangle$ για κάθε $x, y \in H_\phi$ και άρα

$$\langle \pi(a)\xi_\phi, \pi(b)\xi_\phi \rangle_\psi = \langle B\pi(a)\xi_\phi, \pi(b)\xi_\phi \rangle$$

για κάθε $a, b \in \mathcal{A}$. Ειδικότερα

$$\psi(a) = \langle \pi(a)\xi_\phi, \xi_\phi \rangle_\psi = \langle B\pi(a)\xi_\phi, \xi_\phi \rangle = \langle \pi(a)B\xi_\phi, \xi_\phi \rangle$$

για κάθε $a \in \mathcal{A}$. Εφόσον $\langle B\pi(a)\xi_\phi, \pi(a)\xi_\phi \rangle = \psi(a^*a) \geq 0$ για κάθε $a \in \mathcal{A}$, έπεται ότι $\langle Bx, x \rangle \geq 0$ για κάθε $x \in H_\phi$ και επομένως $B \geq 0$.

Δείχνουμε ότι ο B μετατίθεται με την $\pi_\phi(\mathcal{A})$: Έστω $a \in \mathcal{A}$. Για κάθε $b, c \in \mathcal{A}$ έχουμε

$$\begin{aligned} \langle (B\pi(a) - \pi(a)B)\pi(b)\xi_\phi, \pi(c)\xi_\phi \rangle &= \langle B\pi(ab)\xi_\phi, \pi(c)\xi_\phi \rangle - \langle \pi(a)B\pi(b)\xi_\phi, \pi(c)\xi_\phi \rangle \\ &= \langle B\pi(ab)\xi_\phi, \pi(c)\xi_\phi \rangle - \langle B\pi(b)\xi_\phi, \pi(a^*c)\xi_\phi \rangle \\ &= \langle \pi(ab)\xi_\phi, \pi(c)\xi_\phi \rangle_\psi - \langle \pi(b)\xi_\phi, \pi(a^*c)\xi_\phi \rangle_\psi \\ &= \langle \pi(ab)\xi_\phi, \pi(c)\xi_\phi \rangle_\psi - \langle \pi(a)\pi(b)\xi_\phi, \pi(c)\xi_\phi \rangle_\psi = 0 \end{aligned}$$

άρα $\langle (B\pi(a) - \pi(a)B)x, y \rangle = 0$ για κάθε $x, y \in H_\phi$ λόγω συνέχειας, δηλαδή $B\pi(a) = \pi(a)B$ για κάθε $a \in \mathcal{A}$.

Τέλος, για τη μοναδικότητα παρατηρούμε ότι αν ο $C \in \mathcal{B}(H_\phi)$ μετατίθεται με την $\pi_\phi(\mathcal{A})$ και ικανοποιεί $\psi(a) = \langle \pi(a)C\xi_\phi, \xi_\phi \rangle$ για κάθε $a \in \mathcal{A}$, τότε, για κάθε $a, b \in \mathcal{A}$ έχουμε

$$\begin{aligned} \langle \pi(a^*b)C\xi_\phi, \xi_\phi \rangle &= \langle \pi(a^*b)B\xi_\phi, \xi_\phi \rangle \\ \text{άρα } \langle C\pi(b)\xi_\phi, \pi(a)\xi_\phi \rangle &= \langle B\pi(b)\xi_\phi, \pi(a)\xi_\phi \rangle \\ \text{και άρα } \langle Cx, y \rangle &= \langle Bx, y \rangle \end{aligned}$$

για κάθε $x, y \in H_\phi$ λόγω συνέχειας, οπότε $C = B$.

□